

« zurück blättern vor »

LUTROWAĆ v. imp., ab 1542; ‘reinigen (Schnaps, Salpeter, Erz usw.)’ – ‘oczyszczać (wódkę, saletrę, rudę itd.)’: 1564 BielKron 276v, SPXVI *wyleią ná niecki on fok słodki / zfiędzie sie / potym ná głowy tworzą / niekatory lutruią dwa rázy / á tho iuz będzie naprzednieyszzy*. o 1564 SienLek 161v, SPXVI *Weźmi ślazu wielkiego / barfczcu / powoiu / [...] á przytóż kthemu smalcu lutrowanego / á niesłonego pół funtá / wofku sześć łótów / á to zaś wespótek smaž*. o 1571 Cresc 33, SPXVI *Potym on liy do polowice piątkiem nápełniwszy / wodę mętną przezeń we dzban cedzić / gdzież wodá czyfta będzie się lutrować / á oftaték się ná dnie we dzbanie vstoj / z ktorego więć możesz czyftą wodę brác ku pożytku fwemu*. o 1642 GrodzMisc 78a, SP17 *Smrodynie mladociane [...] smazyc w oleyu albo na sloncu lutrowac*. o 1643 UffDekArch III 46, SP17 *Gdy chcesz ognište wieńce gotować [...] potrzebá ná pierwey knot, álbo powroz w wodzie faletrzányey kiedy się lutruie dobrze wywarzyć*. o (1721) 1724 VadeMed 285, SP17 *Weźmi Antimonium [...] łotow sześć Sáletry czyftey lutrowányey utartey tyleż*. o 1781–1782 Kluk Kop.1 181, L *Saletrę surową trzeba lutrować, albo od cudzych rzeczy oczyścić*. o vor 1861 SWIL *Saletrę, potaż lutrować*. o [LBel.] (1857) 1909 Łoz.Wal.Szlach.I 76, DOR *Przywiozłem z sobą na osobnym wozie małą beczulkę przepysznej wódki lutrowanej, której by się i senatorskie stoły nie powstydzily*. – (StA), SPXVI, TR, L, SWIL, SW (chem. gór.), DOR (daw.).
♦ **Etym:** **1)** mhd. *lutern* v., ‘reinigen, läutern’, LEX. **2)** nhd. *läutern* v., ‘reinigen, klar machen (von durchsichtigen Flüssigkeiten, Metallen, Mineralien)’, GRI. ♦ **Konk:** *filtrować* v. imp., bel. seit 1783, L, zuerst geb. L; *kalcynować* v. imp., bel. seit 1534, SPXVI, zuerst geb. L. †*kolba*. ♦ **Der:** *przelutrować* v. pf., ‘durchsehen’, 1542 Cresc. 12, L *Naywięcey wodę czyści przelutrowanie*. o [LBel.] 1785 Torz.Szkl. 203, L *Potaszu przelutrowanego funt*. Zuerst geb. BAN; *wylutrować* v. pf., [hapax] (†1611) 1613 SyrZiel 328, SP17 *Dyftyłowana [sc. wódkę] ná słońcu wyfonować ábo wyprążyć / y wylutrować*. Zuerst geb. BAN; *dolutrować* v. pf., ‘reinigen’, 1785 Torz.Szkl. 228, L *Utluc ten kawał [szkła], przepalać go, to się lepiéy dolutruie*. o vor 1900 SW *Dolutrować szkło*. Zuerst geb. L; *lutrarz* subst. m., ‘Erzwäscher im Bergwerk’, zuerst geb. Sw. ♦ Ein ursprünglich wohl technisches Wort (vgl. bereits den Beleg von 1542 Cresc[entius]), L zu *przelutrować* und denjenigen von 1564). Die phonologische Form spricht für eine Entlehnung des 14.–15. Jhs. Das Wort wurde für das Filtrieren von Wasser (s. den Beleg von 1571), das Reinigen von Zucker (1564), Schmalz (1564), Erz (TROTZ), Salpeter, Glas, Pottasche und das Destillieren von Schnaps verwendet. Einige dieser Anwendungen können genauso gut polnische Erweiterungen des ursprünglichen Bedeutungsumfanges wie technische Neuentlehnungen

sein. Seit CNAPIUS (s.v. *dystyluię*) in der allgemeinen Bedeutung ‘reinigen, destillieren’ Bestandteil des Allgemeinwortschatzes. DOROSZEWSKI bringt nur einen literarischen Beleg aus dem 19. Jh. Heute ist das Wort weitgehend durch *dystylować* und *filtrować* ersetzt.

« zurück blättern vor »